

**Ольга
Ляшко**

**Зберігач фондів
ІЗ «Глухів»**

Загадка глухівської знахідки

Фондова колекція Національного заповідника «Глухів» нараховує близько 3 тис. предметів. Її четверту частину можна віднести до доби українського козацтва XVII-XVIII ст. Археологічні дослідження центральної історичної частини міста, розпочаті ще на початку 80-х років XX ст., надали ученим багатий матеріал того часу. Це не тільки рухомі пам'ятки, які потрапили до музею, а й залишки архітектурних об'єктів, господарських споруд, майстерень.

На теренах Глухова знайдені різноманітні предмети доби українського козацтва. Найпоширенішими з них є керамічні вироби, зокрема кухонний та столовий посуд: горщики різних розмірів, миски-покришки, макітри, тарілки, сковорідки, кухлі. Речі побутового вжитку представлені світильниками, іграшками, люльками. До найцікавіших зразків будівельного матеріалу можна віднести архітектурно-декоративні кахлі, більшість з яких виготовлялася у місцевих майстернях. Окрему групу становлять різноманітні скляні речі: пляшки, кухлі, вази, фрагменти віконниць. Доповнюють колекцію козацької доби і залізні предмети – цвяхи, замки, ключі, сокири, кресала, окуття лопат, підкови. На жаль, віцілих зразків зброї того часу у Глухові ще не знайдено, але маємо деякі дрібні предмети, пов'язані з озброєнням козаків: свинцеві кулі, кільця від піхв шабель, деталі ударного механізму від пістолу – зажимні гвинти, які утримували кремін, власне кремін тощо.

Серед такого розмаїття знахідок рідкісними є вироби з кістки, але ті, що потрапили до фондів заповідника, заслуговують на окрему розповідь. Цікавим зразком гравірування по кістці є плакетка, знайдена у центрі міста по вул. Києво-Московській в районі пам'ятки історії, архітектури та містобудування місцевого значення «Будинок А.Бештака». Слово «плакетка» прийшло у нашу мову з французької і

Плакетка, знайдена
у Глухові (вгорі), та її аналоги

у перекладі означає пластину, витвір медальєрного мистецтва з рельєфним зображенням. Глухівська знахідка має округлу форму. Вона оздоблена гравіруванням з рослинного орнаменту і профілю чоловіка з закрученими вусами, на голові якого капелюх у вигляді кораблика. На зворотному боці є сліди у вигляді паралельних ліній, які утворилися від зтесування. Діаметр плакетки

близько 3,5 см. Знахідка була б рядовою, якби не одна деталь – ще два аналогі знайдені у різних місцях України: на Середньому Дніпрі в селі Галицьке на Черкащині, і на полі Берестецької битви 1651 р. І хоча зображення на них однакові (на гравюрах дійсно повторюються всі елементи: капелюх у вигляді кораблика, закручені вуса, рослинний орнамент), не слід відносити їх до робіт одного й того ж майстра, бо виконані вони різним почерком. Залишається питання – чому кількості виготовлених предметів, які до тонкощів відтворюють одне й те саме зображення, знайдені в різних місцях, за сотні кілометрів віддалених одне від одного? Безперечно лише одне, що датуються вони приблизно одним періодом.

Календар пам'ятних дат

15.09. – 205 років від дня народження **М.О.Максимовича** (1804-1873), українського історика, фольклориста, письменника, ученого-природознавця, професора, життя і творчість якого пов'язані з Глухівщиною.

22.09. – День партизанської слави.

22.09. – 100 років від дня смерті **М.І.Мурашка** (1844-1909), живописця, педагога, художнього критика, громадського діяча, уродженця Глухова.

05.10. – 120 років від дня народження **М.Л.Ернста** (1889-1958), археолога, історика, музеєзнавця, доктора філософії, професора. Навчався у Глухівській гімназії.

14.10. – День українського козацтва.

14.10. – 190 років від дня народження **М.А.Терещенка** (1819-1903), купця І гільдії, таємного радника, підприємця, мецената, почесного громадянина Глухова і Києва, уродженця Глухова.

У жовтні 2009 р. виповнюється 110 років від дня заснування ремісничого училища ім.М.Терещенка (зараз – Глухівський агротехнічний коледж Сумського НАУ).

135 років від дня заснування Глухівського учительського інституту (зараз – Національний педуніверситет ім.О.Довженка).

**Юлія
ШИШКІНА**
Науковий
співробітник
ІЗ «Глухів»

КИЇВСЬКА БРАМА Глухівських міських укріплень

Київська брама Глухівської фортеці піднесено стоїть серед навколишніх житлових будинків і велично відкриває в'їзд до центральної частини Глухова, починаючи головну магістраль міста – вулицю Києво-Московську. Пам'ятка є важливим архітектурним акцентом у панорамі історичного центру.

Мурована потинькована трипролітна арка з бічними кордегардіями була збудована коштом державної скарбниці у 1766-1769 рр. під керівництвом архітектора А.Квасова замість однойменних дерев'яних фортечних воріт. Первісно мурована брама мала дещо інший вигляд, бо стояла не на белебені, а у тілі високого земляного валу, в якому частково ховалися невеличкі муровані кордегардії – приміщення для варти.

Архітектура Київської брами вирішена у перехідних стилевих формах від бароко до класицизму. Вона симетрична, має пірамідальну композицію і фасадний принцип вирішення. Посередині – велика арка, фланкована двоспареними колонами римо-доричного ордеру на високих п'єдесталах. Колони несуть масивний розкрепований антаблемент, вінчає фасад трикутний фронтон, у тимпані якого є кругле вікно. З обох боків фронтону збереглися постаменти для скульптур.

У 1804 р. було знесено земляні вали фортеці і за проектом чернігівського губернського архітектора А.Карташевського обабіч брами прибудували аркові проходи для пішоходів, значно вужчі і нижчі за центральний арковий проїзд, та нові великі кордегардії.

Через півстоліття «Триумфальные

ворота», як їх тоді називали, вже мали потребу в терміновому ремонті, про що говорять документи, виявлені співробітниками

Національного заповідника «Глухів» у Державному архіві Чернігівської області. У рапорті архітектора Федорова від 28 січня 1859 р. зазначалося, що у квітні внаслідок стихії «от сильного в ночное время ветра» було зірвано покрівлю на даху, а «проезд через ворота будет весьма затруднительным», тому необхідно було здійснити і заміну мостової. Ремонтні роботи були проведені у листопаді цього ж року. Згідно кошторису ремонт мостової обійшовся у 130 крб. 59 коп., а відновлення даху коштувало 133 крб. 95 коп.

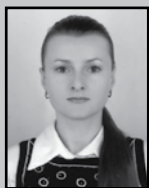
У фондах заповідника зберігається кілька знімків пам'ятки, зроблених у різні

періоди. Найдавніший з них свідчить про її незадовільний технічний стан наприкінці XIX – на початку XX ст. На іншому фото вона вже зображена у досить пристойному вигляді. Вірогідно, що тут ми маємо справу з поки ще невідомим для насдореволюційним періодом реставрації. На світліні 1930 р., зроблений під час експедиції, організованої С.Таранушенком на Чернігівщину з метою дослідження мурованої архітектури цього регіону, ми знову бачимо браму у занедбаному стані. Біля неї – щит з цікавим написом: «Увага! Держторг купує квасоллю, горох, вику, конюшину, інше насіння трав, картоплю, цибулю, яблука та різні ягоди. Масло коров'є, сир, творог, мед віск. Шкіри лисиць, тхорів, зайців, жеребців, собак та інших. Пух, перо, щетину, кін-волос, роги, копита, хвости».

Пам'ятка зазнала руйнувань під час Другої світової війни. Реставраційні роботи проводилися у 1957-1959 рр., періодично відновлювалися з 1976 р. У 1988-1989 р. Сумський КАРВ «Укрпроектреставрації» розробив проектну документацію на реставраційні роботи, які до 1991 р. були виконані лише частково. Остання ж реставрація, проведена Національним заповідником «Глухів» у 2007 р., відновила те, що дійшло до нас, та відтворила втрачене за старими фотографіями й кресленнями.

Київська брама є рідкісним зразком оборонного зодчества XVIII ст., пам'яткою національного значення. Вона стоїть посередині частково збереженого західного фронту міських укріплень і надає осмисленості й історичної глибини формам рельєфу, які завдяки її наявності сприймаються не лише пагорбами, а залишками давньої фортифікації.

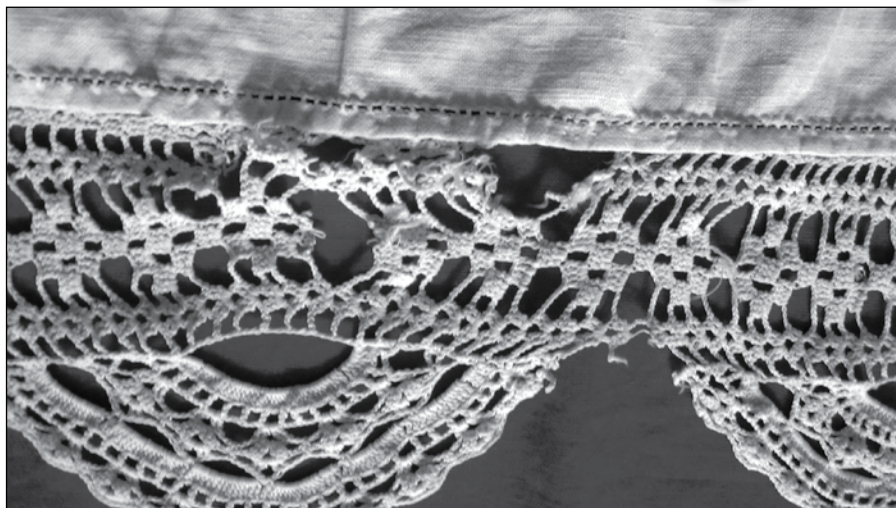
Надія
ЯЩИКРеставратор
ІЗ «Глухів»

Український оберіг

Вишитий рушник на Україні – здавна неодмінний атрибут традиційних народних свят. Важливі події в житті народу ніколи не обходились без рушників у різних родинних церемоніях і обрядах: під час сватання, весілля, поховання, закладання хати і на входини, зустрічі почесних гостей, народження дитини. Мали вони символічне значення і в оздобленні хати, оскільки в найдавніші часи виникла віра в їхні охоронні властивості.

Вивчаючи колекцію рушників з фондів Національного заповідника «Глухів», яка складається з чотирнадцяти одиниць, нашу увагу привернув один етнографічний експонат – український рушник першої половини ХХ ст., подарований Оксаною Федорівною Слесаревою в квітні 2009 р. Він потребував термінової реставрації, бо був роз'єднаний на три фрагменти, один з яких утрачений, а інші мали численні розриви по вив'язаному гачком мереживу і крізні розриви на полотні. Виріб утратив еластичність волокон тканини. Після копіткої реставрації, яка тривала три місяці, рушник набув експозиційного вигляду.

При первісному огляді експонату ми бачимо, що він виконаний на фабричному бавовняному полотні (коленкор), по краям оздоблений мереживом, плетеним гачком. По берегах технікою хрестик червоними та чорними нитками вишитий

рослинний орнамент і технікою мережка зроблений монохромний рослинний орнамент. Над смугою орнаменту вишитий вінок з ініціалами всередині та чотирма гілочками зовні.

В чому ж полягає особливість цього рушника? Смуга полотна сама по собі має насичене значення – дороги, долі, захисту. А коли на цій смузі є ще й вишиті знаки-обереги, захисна сила її, відповідно, посилюється. Щодо вінку, то він символізує життя, долю, життєву силу, дівочтво, довершеність.

Звичайно, вишивальниці ХVIII-ХХ ст. не вкладали в своє шитво первісного

змісту старовинних символів. «Ці оздобили символи вживав український народ, так як і старовинні пісні, колядки, веснянки тощо, – писав Вадим Щербаківський. – Вживали їх, не питаючи пояснення, лише тому, що «так годиться». Але вишивали за старими зразками стародавні мотиви, що зберегли відгомони міфопоетичних уявлень про світ наших далеких предків. З цими давніми знаками була пов'язана віра в захист від ворожих сил, рясні урожаї, в численних нащадків, добробут, щастя».

На фото: рушник до і після реставрації

... «Він і дитиною був унікальною. Шкільні роки...Всі гроші, які давали йому на сніданки, витрачав на книжки, на газети, бо його девізом завжди були слова: «Краще мати пустий шлунок, ніж пусту голову». У нього були здібності до багатьох наук – математики, астрономії, географії. Вреши-реши обрав журналістику, зумівши об'єднати ці несхожі науки. Від математики взяв точність, виваженість, аргументованість. Як астроном вдивляється в глибини космосу і відкриває нові зірки, так і він, вдивляючись у глибини минулого, знаходив забуті імена або розповідав про давно знане по-новому. Завдяки його пошукам знову засяяли зірки Никанора Онацького, Олександра Олеся, Якова Мамонтова, Володимира Нарбутова, Івана Ключникова, Івана і Павла Харитоненків та багатьох інших.

Петров Геннадій Терентійович – краєзнавець, літературознавець, журналіст-дослідник. Народився у м.Суми 2 червня 1936 р., але всі свої дитячі роки провів у м.Глухіві, де працював за направленням його батько. Вищу освіту здобув у Львівському університеті. З 1960 року працював у Хотині, а через рік – у Сумах відповідальним секретарем газети «Вперед», з 1990 р. – в редакції тижневика «Панорама Сумщини». Помер 12 жовтня 1996 р.

За матеріалами науково-практичної конференції «Петровські читання» (Суми, 2 червня 2006 р.) подаємо спогади Г.Т.Петрова про повоєнне глухівське дитинство.

Продовження.
Початок у № 4 (34)

З відстані десятиліть вражався, настільки дитяча пам'ять чіпка. Спрагла до пізнання і освоєння світу, вона вбирає вряд усе чути й бачене, вправніше за комп'ютер сортує, аналізує, бережливо розкладає по своїх комірках. Дитина прагне – і як найшвидше – дізнатися, хто вона, де живе, серед кого. Я заздрю дітям, що підрастають зараз: хоч період і складний, хоч каламутні хвили антиукраїнства сунуть вал за валом, та ясно чути і неспотворену правду про Україну, її історію, її дивомову. Знаючи, що камертон чистої дитячої душі настроєний на правду і справедливість, я вірю, що через 10-15 років вступлять у життя тисячі і тисячі молодих українців, які нізачо не допустять, аби знову господарював у нашій краї зайда-ворог.

Я 10 літ провчився в школі, і жодного разу не почув від учителів:

ПРОБУДЖЕННЯ. СПОГАД ПРО ПОВОЄННЕ ГЛУХІВСЬКЕ ДИТИНСТВО

любить Україну, любить українську мову, будьте готові захистити її від наруги. Підручник з російської мови називався «Родная речь», а з української не називався «Рідна мова», хоч насправді вона є рідною.

Перший урок у першому класі кожному пам'ятний. Для мене він незабутній завдяки кумедному випадку. Після того, як всі 40 першокласників назвали своє ім'я-прізвище і відтак перезнайомились, вчителька, не змовкаючи, хвилин 30 говорила про мудрість Сталіна. Раз по раз проказувала: «геній Сталіна», «геній Сталіна». І раз по раз десятки дитячих голів поверталися і здивовано дивилися на мене. Незрозуміле слово асоціювалось у них з моїм іменем. Я зніяковіло дивився на вчительку, а вона, нічого не помічаючи, продовжувала: «геній Сталіна», «геній Сталіна»... Славослів'я найбільшому катові в історії людства тривало майже до закінчення десятирічки. І перший вірш, який вчили напам'ять, був, зрозуміло, про нього:

«Пісню Сталіна

Починаймо день.

Кращих ми не знаємо

На землі пісень».

Фіміам курили густий, до запаморочення. У дев'ятому класі ми писали твір – «Провідні мотиви в творчості Максима Рильського». Найголовніший провідний мотив у нього, виявляється, був «оспівування геніїв людства Леніна і Сталіна». У мене зберігся зошит із цим твором. Що рятувало дитячий мозок? Фізично населення було упокорене, нездатне до повалення режиму, але до комуністичних експериментів над собою ставилося неприязно. У війну в Сумах (лютувала зима 43-го) у нас в хаті сиділи старі жінки і поставлені на постій німецькі солдати, і кляли разом Сталіна і Гітлера. Десятилітнім ішов з старшою сестрою Галею центром Глухова і вона, раптово зупинившись, показала вбік: «Отут перед війною пам'ятник Сталіну відкрили з простягнутою рукою. Вранці наступного дня проснулись,

а на руці у нього відро ... висить». На нас обох напав сміх. Коли помер Сталін, жили ми в Талалаївці, тоді в райцентрі Сумської, тепер Чернігівської області. Мати вийшла на вулицю і сповістила новину колгоспнику, що стеріг гори цукрового буряка, привезеного восени до станції і досі невивезеного. У відповідь пролунало: «Один здох, другий на нашу шию сяде». Жаль у мене ворухнувся і згас. Щирий голос колгоспника мав більшу силу впливу, ніж блудливі проповіді агітаторів.

Справжнє раювання дарувало дитячій душі довкілля. Я щасливий, що виростав на глухівській околиці, де вибіжиш з дому, перетнеш залізницю, а тобі назустріч – поле. Глухівські поля, ліси, річки, озера з настанням тепла манили до себе з нездоланною силою. Гурт моїх ровесників на нашій кутку складався з 10-12 чоловік: Микола В., Анатолі Г., Володя Р., Василь М., Микола М. ...Збиралися вранці і зникали з вулиці на цілий день. Ходили уздовж річки Есмань, через хутір Іванівку та ліс, пробиралися до річки Клевень, до села Сваркового. Обходили глухівські околиці, вкриті коноплями, хмелем, коксагізом, а переважно – хлібами і картоплею. Подорожували уздовж залізничних колій у напрямку Банич, Заруцького, Берези. Віддалялися від домівок кілометрів на 10, і ніколи нікого з нас батьки не лаяли. Це була норма існування. Ми освоювались у рідному краї.

Років 20 тому зустрів у Сумах юнака, уродженця Шпилівки, і поцікавився: яку назву мають шпилі в їхньому селі. Він відповів: «Не знаю». «Чому не знаєш?» – «А мене ніхто не вчив». Нас не треба було вчити. Нас учила сама земля, якою ходили і бігали. Сумнівно, щоб потяг до мандрівок мав підґрунтя в традиціях околиці. Ідеологічна система перекривала шлях до пізнання батьківщини, зіштовхувала у прірву самозабуття. Краєзнавство було вилучене зі шкільних програм. Давно припинило існування

глухівське краєзнавче товариство. Ледь дихав краєзнавчий музей, заснований великим краєзнавцем П.Дорошенком: його ім'я боялись згадувати. Більшовики Дорошенка вбили. І як річка, натрапивши на перепону, шукає шлях до моря, так стихійно, без усвідомлення свого чину, дитяча душа, прагнучи самопорятунку, шукала його. Для мене, десятилітнього, не було тайною, що в Глухові, обіч мене, існують Красна гірка (звичайно, Красна, не Червона), Водотеча, Усівка, Радіонівка, Білополівка, Кубраківка, Веригине, Павлівка... До нафтобази із близьких і дальніх сіл з'їжджалися за паливним колісники. Я дослухався, звідки вони. Ті ж назви зринали, коли заходили до батька знайомі. Ті ж назви привозив батько із своїх поїздок і відряджень. Влітку і мені самому щастило на возі або вантажівкою їхати в те чи інше село. Предивною музикою озивалися – Дунаєць! Суходіл! Тулиголове! Полошки! Княжичі!.. Здавалося, у цієї музики немає фіналу. І я не хотів, щоб фінал наступав. Урочистими акордами лунало – Пустогород! Сопич! Слоут! Обложки! Годунівка!.. Я хмелів, чуючи: Фотовиж! Чортороги! Нарбутівка! Сутиски! Щерби!..

Від нас ховали пам'ять про

гетьманів, про Глухів як останню козацьку столицю. Я вже не кажу – про Глухів як колиску українського націоналізму, на чому доречно наголосив при святкуванні 1000-ліття міста викладач місцевого педвузу В.Борисенко. Озеро Скоропадське перейменували на Ленінське. Радвлада любила змінювати назви вулиць і площ, зрідка – міст і сіл. Гідронімів не чіпала. У Глухові порушили табу. Як усидиш спокійно, коли назва нагадує про гетьмана Скоропадського, та й не одного – ще й про того, який у 18-му очолював Українську Державу. Отож, хай буде Ленінське. Глухів'яни не сприйняли перейменування. Я не чув, щоб хто називав озеро Ленінським, хіба який чиновник, та й то з обов'язку. Воно, либонь, і прищепилося б, якби вода в озері перетворилася на кров, пролиту з волі вождя, улюбленими словами якого були «арестовать», «расстрелять», «повесить». Скоропадський – перше гетьманське прізвище, що запало в мою свідомість.

Усупереч зусиллям більшовиків трималося на слуху і з шаною згадувалося ім'я Терещенків – цукрозаводчиків і благодійників. Мені показували камінь, на якому стояв знищений більшовиками пам'ятник Миколі Терещенку, будинок, який

належав Терещенкам, вулицю, колись названу на їх честь, церкву, збудовану на їх кошти. Біля цієї церкви жив мій товариш-однокласник Євген З. Якось я опинився перед нею осіннього вечора. Глянув і застиг. Тихий супокій огортав її. По церковних стінах спливало м'яке місячне світло. Вона сяяла. Навколо не було ані душі. Непорушні чари високого мистецького творіння підійняли мене і понесли понад світом, у вирій, де вічна гармонія і блаженство. Сурмили газети, повчали в школі: Терещенки – кровопивці, експлуататори. Мене точив сумнів: хіба кровопивця спромігся б на побудову Анастасіївської церкви (про неї мова)? Вдома мати згадувала сумських цукрозаводчиків Харитоненків: молодого 10 літ відпрацювала на Павлівському рафінадному заводі, що належав їм. І ті роки, 1908-1918, вважала найкращими в своєму житті. Після 18-го ще 10 літ носила вбрання, придбане за харитоненківську платню, ще й на чоловіка, мого батька, перешивала – повернувся він з імперіалістичної війни обірваний і напівживий. Мати відзначала людяність Харитоненків, їх увагу до робітників. «І Терещенки такі ж були», – казала.

Газета «Соборний майдан» продовжує знайомити читачів зі спогадами глухівчанки Н.С.Зенченко, яка навчалась у Глухівському учительському інституті, реорганізованому у перші роки радянської влади в Інститут Народної Освіти. І хоча його випускниця згодом стала доцентом Ленінградського педінституту ім.Герцена, але назавжди зберегла світлу пам'ять про викладачів, які дали їй путівку у життя.

Текст поданий у авторському викладенні.

Продовження.
Початок у № 2-4 (32-34)

Первые месяцы нашей жизни в институте были прямым продолжением бурных событий общественно-политической жизни в городе за последние два года. Уже в сентябре 1919 года город был захвачен деникинцами, прославившимися особенно жестоким режимом. Было объявлено военное положение. До конца ноября не знали, что ждет нас завтра. Придя на занятия и не обнаружив кого-то из товарищей, мы отправлялись на его поиски. Так в одно утро, уйдя с занятий, мы обнаружили в городском парке труп расстрелянного однокурсника Колодочки, оставленного (по слухам) большевиками в городе для ведения подпольной борьбы с оккупантами. В ближайшие дни мы были поглощены хлопотами о его похоронах, для чего пришлось преодолеть много опасностей, чтобы добиться разрешения на эти похороны. Где уж тут было до лекций! Наша

Мой институт

первая зачетная сессия была отмечена не менее потрясающим событием. Уже сама эта сессия вызывала у нас немало волнений, ведь она была первая в жизни. В гимназии мы прошли весь курс в тот период, когда у нас постепенно были отменены сначала все переводные, а затем и выпускные экзамены. Преподаватели снабдили нас программами-вопросниками, и мы старались готовиться сообща и помогая друг другу. Весь день прозанимавшись у подружки до десяти часов вечера, а хождение по городу разрешалось только до восьми, я возвращалась с Красной горки по темным и безлюдным улицам домой, и, выйдя на освещенную базарную площадь, которую неизменно нужно было пересечь, остановилась ошеломленная. На каждом фонаре по обеим сторонам площади качался повешенный. Зажмурив глаза, я стрелой промчалась на главную улицу и бежала без оглядки, боясь нарваться на патруль. Дома я ничего не сказала о виденном, но всю ночь меня трясло, как в лихорадке, душили кошмары. Назавтра стали известны их имена. Среди них был муж нашей гимназической преподавательницы французского языка. И много лет спустя, живя уже в Ленинграде, возвращаясь домой с работы, я едва могла заставить себя повернуть ключ в замочной скважине в двери моей комнаты. Мне казалось, что войдя в комнату, посередине под потолком, вместо лампочки, я увижу труп повешенного. Но подобные страхи пришли позднее, а тогда жизнь

и молодость брали свое, и уже через день после того жуткого вечера мы толпились у дверей аудитории, с трепетом переступая ее порог, сдавали первый зачет по политэкономии всегда корректному, выдержанному, по-европейски вежливому и всегда доброжелательному С.Ф.Иваницкому. К декабрю того года на нашем первом курсе осталась лишь половина из принятых: деникинцы угнали с собой почти всех наших юношей. Один из них, Сережа Кулешов, спустя два месяца вернулся больной тяжелой формой сыпняка, о чем мы узнали от В.К.Федоренко. Его родители были эвакуированы деникинцами, и он лежал один в пустой квартире. Его выхаживали жена В.К.Федоренко и моя подруга Раей Авраменко. Сережа Кулешов из-за всего этого заканчивал институт годом позже. К середине первого курса оставшиеся двадцать человек распределялись по отделениям далеко не равномерно: на физико-математическом было 12 человек, на моём словесно-историческом 5, на естественно-географическом всего 3. Лекции в первую зиму шли в нетопленном помещении, студенты сидели в пальто и в перчатках, держа в замерзших пальцах огрызки карандашей, и писали на оберточной бумаге. Я была по сравнению с другими в роскошном положении: мне отец приносил с работы старые бухгалтерские книги, в которых оставалось еще довольно много чистого места. Преподаватели, читая лекцию, ходили по аудитории, чтобы согреться. На следующий год мы уже сами заготовили дрова для института, выехав поздней осенью для этого в лес почти на месяц.

Примерно к январю 1920 года жизнь в городе стала более-менее нормализоваться, но вокруг бродили банды, поэтому связь с окрестными деревнями почти совсем прекратилась. Началось голодное время. В перерывах между занятиями мы с жадностью грызли сушеные яблоки, которые приносил кто-нибудь из товарищей, имевших сад. Острая нехватка обуви научила нас шить себе туфли и суконные башмаки на веревочной подошве. Летом мы щеголяли в изящных полотняных босоножках, тоже на веревочной подошве, и конечно же самодельных.

Продовження у наступному номері.
Підготувала до друку Ірина Мошик

Юрій
КОВАЛЕНКОЗавідувач
науково-дослідного
відділу НЗ «Глухів»

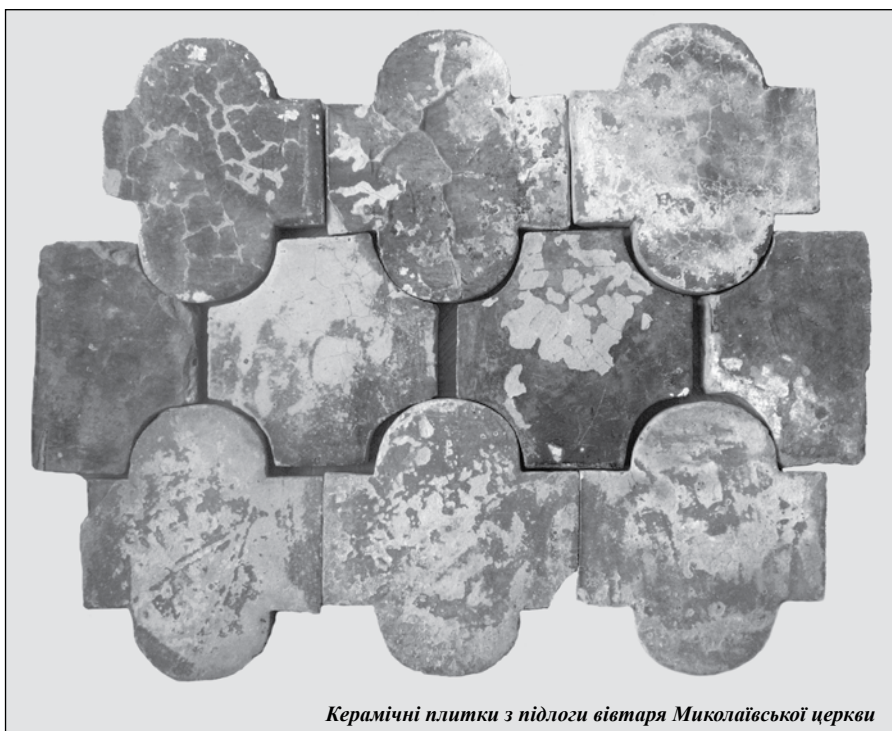
Нові відкриття в Миколаївській церкві

Точна дата побудови Миколаївської церкви у м.Глухові невідома, але вже у 1683 р. вона існувала, оскільки саме цього року в універсалі гетьмана Івана Самойловича згадується священик Святомиколаївської церкви Максим Софонович. У 1684 р. гетьман подарував храму Євангеліє у срібній оправі. Спочатку церква була дерев'яною, але опису її первісного вигляду не збереглося. Імовірно вона була знищена пожежею 1685 р., що охопила глухівський замок. За контрактом, укладеним вищезгаданим священиком з майстром Матвієм Єфимовим, на місці старої дерев'яної церкви у 1693-1695 рр. була збудована нова, мурована. Замовником виступав глухівський сотник Василь Федорович Ялоцький (1678-1696 рр.). При цьому, на думку автора ряду фундаментальних праць з історії української архітектури В.Вечерського, Миколаївська церква у Глухові є єдиною вцілілою з багатьох, збудованих М.Єфимовим.

Будучи головною культовою спорудою міста, церква з 1708 р. певний час виконувала функції головного храму Гетьманщини, перед яким відбувались козацькі ради, а гетьмани отримували символи влади.

За час свого існування церква св. Миколая мала кілька перебудов, та все ж таки зберегла свій автентичний вигляд. Судячи з планів XVIII ст., споруда протягом кількох десятиліть змінювала своє архітектурне обличчя. Так на плані Глухова 1746 р. як з північного, так і з південного боків храму можна побачити ряд прибудов, які на плані 1750 р. вже відсутні. Можливо останній є більш схематичним і детально не відображає конфігурацію споруди. Не виключено, що внаслідок великої пожежі 1748 р., яка знищила всю центральну забудову міста, Миколаївська церква втратила ці прибудови. Архівні документи підтверджують той факт, що храм хоча і вцілів серед небагатьох споруд міста, все ж таки постраждав від пожежі і був у черговий раз реконструйований.

Восени 2009 р. робітниками, що проводили поточний ремонт церкви, у вівтарній частині були виявлені керамічні плитки (27 цілих і 92 фрагменти), вкриті різнокольоровою поливою. За свідченнями робітників плитки знаходились під двома настилами

Керамічні плитки з підлоги вівтаря Миколаївської церкви

дерев'яної підлоги, що, безперечно, вказує на їх давній вік. Вірогідно, що ми маємо справу з залишками підлоги вівтаря кінця XVII ст.

Традиція покриття підлоги полив'яними керамічними плитками сягає часів Візантійської імперії. Пізніше, після прийняття християнства, перші давньоруські церкви за аналогією були прикрашені такими ж плитками. Доречі, у Глухові в минулі роки було знайдено кілька полив'яних плиток XII-XIII ст., які можуть свідчити про можливість існування тут християнських храмів часів Київської Русі. Згодом керамічна підлога у багатьох храмах була замінена дерев'яною. Плитки, подібні до глухівських, були виявлені під час археологічних досліджень Іллінської церкви у Чернігові. Збудована ще у давньоруський час, вона у XVII ст. була повністю перебудована. Керамічні плитки з вівтаря Миколаївської церкви за технологією виготовлення подібні до плиток Іллінської церкви, але відрізняються за конфігурацією. Вони зроблені з однорідного керамічного тіста від світло-коричневого до теракотового кольору, мають розмір (з незначним коливанням) 20 x 20 x 3 см, у переважній більшості вкриті

кольоровою поливою коричневого та зеленого кольорів. І якість їх виготовлення, і якість покриття бажать бути кращими. Оскільки розміри двох однакових плиток коливаються у межах 1,5-2 см, їх важко підігнати одна до одної. Відсутність слідів будівельного розчину на зворотньому боці вказує на застосування звичайної підстилки з піску при викладенні підлоги.

Серед хрестоподібних та фігурних плиток, вкритих відповідно зеленою та коричневою поливою, є кілька розбитих цеглоподібних плит прямокутної форми, схожих на давньоруську цеглу-плінфу. Їх розміри встановити важко, але вони, безперечно, більші від цегли, з якої збудована сама церква. Багато плиток вкрито тріщинами, мають чорні плями від перепаду, що може свідчити про наслідки однієї з пожеж XVIII ст. Після відбудови храму керамічна підлога, вірогідно, опинилася під дерев'яним настилом.

Знахідка автентичної підлоги у вівтарі Миколаївської церкви відкриває дослідникам нові, досі невідомі факти в історії її будівництва. Не виключено, що такою плиткою у XVII ст. могла бути вистелена підлога і інших частин храму.

Мовою архівів

Боротьба за соціальне та національне визволення після революції 1917 р. сприяла духовному піднесенню українського народу. Царська імперія розпалась, а більшовицька не встигла сформуватись, і це давало надії на становлення і розвиток української держави і національної культури. Однак в умовах жорстокої боротьби за владу освіта, наука і культура стали заручниками політиків.

Розмах національно-визвольної боротьби в національних районах у 1917-1920 рр. підказував радянському керівництву, що без задоволення мінімальних національних вимог пригноблених народів доля більшовизму в республіках завжди буде під загрозою. Українізація означала виховання кадрів з представників корінної національності, впровадження в роботу партійного, господарського і радянського апаратів рідної для населення мови, розширення мережі шкіл та інших навчальних закладів з навчанням рідною мовою, розвиток національної культури. Проте українізацію її організатори не вважали самоціллю. Цей процес підпорядковувався «надзавданню» – перебудові культури в Україні на ідеологічних принципах марксизму.

У 1933 р. починається відхід від українізації, активних її учасників репресують, і радянська влада повертається до активної русифікаторської політики царизму.

СТАН УКРАЇНІЗАЦІЇ ГЛУХІВСЬКОГО ОКРУГУ

1. Характеристику нашої округи щодо її національного складу можна дати таку: 74,5% українців, 23,6% росіян, 1,8% (затерто і виправлено) євреїв, 0,3% інших. Вже з цих показників видно, що наша округа українська і лише в

незначних, визначених відсотках, – нацменівська. Ці показники мусять стати вихідними в стимулюванні українізації нашої округи.

2. За національними ознаками школи поділяються в такий спосіб: на 1929-1930 навчальний рік маємо українських шкіл 219, російських 151, єврейських 3. Вчителі знають українську мову так – 8% цілком достатньо (1 категорія), 12% середньо, 80% – недостатньо. Особливо помічена недостатня українізація спеціалістів по профосвіті.

3. На 1929-1930 навчальний рік повністю українізовано школи й політустанови в районах – Шосткінському, Ярославському, Понорницькому. По Глухівському району українізовані всі села, за винятком 10 (б. Крупецької волості Рильського повіту). По Есманському району не українізовано 2 села. В минулому році було не українізовано 8 сіл. Почасті ті, що приєднані від Сівського повіту. С.-Будський район увесь російський. Є спроба українізації одного села Каменки. В Н.-Сіверському районі українізація проводиться уже четвертий рік і має закінчитись у 1930 р. На перешкоді брак літератури та робітників. Хильчанський район починає українізуватися в 1929 р. і через школи українізується 3 села. В Путивльському районі українізовано 8 населених пунктів з українським населенням. Семенівський район має українізуватися повністю за винятком 4 сіл. Українізація розпочата лише в цьому році. На Ямпільщині 2 села не українізовані – російські.

4. Клуби, включаючи БРО, українізовані зовсім недостатньо,

роботу свою ведуть російською мовою, для поверховості прикрашають стіни портретами українських письменників, плакатами, гаслами, які бувають написані такою мішанкою, що викликають лише посміховище, бо писані дуже неграмотно. Українських книжок у книгозбірнях зовсім недостатньо. Контроль з боку ОРПС за українізацією клубної роботи недостатній.

5. В 1928 р. було проведено перевірку знань з української мови в учителів Глухівського і Шосткінського районів. Перевірка довела, що учителі в українських школах як слід української мови не знають, тому перевірка в інших районах була відкладена до літа 1930 р. За абсолютне незнання української мови було знято з посади в Глухівському районі 3 вчителів, в Шосткінському – 5. Згодом коли вони мову вивчили, то на посадах були поновлені.

6. Стан українізації радянського апарату в цілому задовільний, винятки складають лише окремі відповідальні робітники та фахівці, які неухважно ставляться до своєї власної українізації, чим подають негативний приклад підвідомчим службовцям. Остання перевірка відбулася в 1929 р. Перевірка апарату в районах відбудеться влітку цього року. Перекручень партійної лінії в справі українізації в нашій окрузі не спостерігалось.

Окрінспектор НО Горілий. 1930 р.

*Документ подано мовою оригіналу.
Державний архів Сумської обл.
Ф. Р-2322, оп. 2, спр. 142 а.*

Підготувала до друку Ірина Мошик

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. К.Маркса, 69

Підписано до друку 07.12.2009 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 1444

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті www.hlukhiv.com.ua

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Ірина МОШИК

Віктор ЗАЙКА

Валерій БЕЛАШОВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО